

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук
Шкарупи Костянтина Вікторовича – на дисертацію Когутич Ірини
Іванівни «Адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності в
Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дослідження. Реформування нотаріату, виведення його на рівень європейських стандартів – є одним із основних завдань, вирішення якого гарантує успішність євроінтеграційних процесів. Водночас, як можна спостерігати, сьогодні основна увага законодавця і політиків зосереджена на реформуванні судової системи, системи правоохоронних органів та наглядових інституцій тощо. У зазначених умовах питання реформування нотаріату відійшли на другий план. Про це свідчить і низька активність законотворчої роботи, і відсутність належної уваги до вирішення нагальних проблем, які виникають у сфері організації нотаріату. Існуюча на сьогодні система правового регулювання нотаріальної діяльності залишається в цілому неефективною та внутрішньо суперечливою, оскільки еkleктично поєднує в собі як проблеми, що були отримані у спадщину від радянських часів, так і нові підходи до організації нотаріальної діяльності, що сформувався в період незалежності України.

Звісно, Міністерство юстиції України намагається оперативно вирішувати всі питання, які виникають в процесі організації діяльності нотаріату, свідченням чого є велика кількість прийнятих ним за останні роки положень та інструкцій, спрямованих на регулювання окремих питань організації та здійснення нотаріальної діяльності. Однак, така робота ще більше поглиблює системну кризу в правовому регулюванні організації нотаріату: підзаконні нормативно-правові акти не відповідають Закону України «Про нотаріат» та іншим законодавчим актам, досить часто суперечать один одному, постійно змінюються, встановлюючи нові правила та процедури. При цьому найбільшу проблему в даній ситуації становить підміна законодавчого регулювання підзаконним, що є прямим порушенням Конституції України.

Отже, на сучасному етапі соціально-економічного розвитку нашої держави одним із основних завдань має стати докорінне реформування правового забезпечення організації та здійснення нотаріальної діяльності, що є обов'язковою передумовою нормального функціонування інституту нотаріату в цілому. Вирішення цього завдання потребує комплексного підходу, який би враховував усі фактори, що можуть впливати на прогресивний розвиток даного правового інституту та основні тенденції його розвитку, а також забезпечував адекватний діалог із існуючим станом суспільних відносин.

Розробці та обґрунтуванню основних положень такого комплексного підходу і присвячене винесене на захист дисертаційне дослідження, що свідчить про його надзвичайну актуальність та практичну значимість.

Про актуальність проведеного дослідження свідчить також те, що воно спрямоване на реалізацію основних завдань адміністративної та судово-правової реформ в Україні, Концепції реформування органів нотаріату, Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів а також Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр.

Надане на рецензування дисертаційне дослідження є першою спробою на монографічному рівні комплексно дослідити гарантії нотаріальної діяльності, розкрити суперечності їх адміністративно-правового регулювання, а також визначити шляхи їх подолання, що ґрунтується на здобутках науковців, положеннях чинного законодавства та правозастосовчій практиці нотаріальних органів. На основі проведеного дослідження обґрунтовано низку нових теоретичних положень, висновків, практичних рекомендацій та пропозицій із досліджуваних питань, що мають важливе значення не лише для теорії адміністративного права, але й для правозастосовної діяльності органів нотаріату.

Обґрунтованість наукових положень дисертації та достовірність одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою

дослідження, критичним аналізом та узагальненням праць вітчизняних та зарубіжних вчених, комплексним аналізом законодавства та правозастосовної практики у цій сфері.

У першу чергу, з позитивного боку слід відмітити надзвичайно чітко та правильно визначення автором роботи об'єкта та предмета дослідження, що, на жаль, сьогодні не часто зустрічається в наукових роботах такого рівня. У свою чергу, правильне розуміння об'єкта та предмета дослідження дозволило автору зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою та донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму і зробити дисертацію реальним внеском в науку адміністративного права. Також, автором чітко та послідовно сформульовані мета та задачі дослідження. Їх постановка та обґрунтованість дозволили розкрити основний зміст обраної теми.

Необхідно відзначити, що зміст дисертації відбиває логіку мети та предмета дослідження. Він передбачає аналіз як теоретичних проблем адміністративно-правового регулювання реалізації гарантійного механізму у сфері надання нотаріальних послуг, так і практичних питань удосконалення таких основних адміністративно-правових гарантій, як забезпечення рівних умов доступу громадян до зайняття нотаріальною діяльністю та забезпечення рівних можливостей нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності. Загалом, дисертація характеризується ознакою єдності змісту. Позиції, які формулює та відстоює автор роботи, ґрунтуються на останніх досягненнях правової науки.

Вибрана структура дисертації дозволила автору послідовно і системно проаналізувати широкий спектр питань які стосуються адміністративно-правового регулювання гарантій нотаріальної діяльності. При розбитті розділів основного тексту на підрозділи автором дотримані правила пропорційності, непересічності, взаємовиключення і неперервності. Автор послідовно виклав матеріал, в основному правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції.

Мета і завдання, визначені автором у вступі, відповідають змісту дослідження та загальним висновкам, а всі висновки та рекомендації, зроблені автором, об'єднані провідною ідеєю удосконалення адміністративно-правового регулювання гарантій нотаріальної діяльності на сучасному етапі розвитку вітчизняного інституту нотаріату.

Здобувач добре засвоїв теоретичне надбання, що стосується теми дослідження, вільно оперує категоріями та поняттями, які вироблені юридичною наукою, звертається до праць вчених із суміжних галузей права, зокрема теорії держави та права, цивільного права та конституційного права. Матеріал дисертації викладається логічно, послідовно, відповідно до визначеного дисертантом змісту, що свідчить про глибоке та змістове засвоєння обраної тематики дослідження.

Узагальнений в роботі теоретичний та нормативний матеріал аналізується з використанням виваженого методологічного апарату, який включає як загальнонаукові, так і конкретні наукові методи пізнання, зокрема: діалектичний метод, аналіз та синтез, системний підхід, метод класифікації та групування, юридичний метод, метод логічного аналізу та контент-аналізу документів, теоретико-прогностичний метод, соціологічні методи тощо. Використовувані методи дослідження є цілком сучасними й обґрунтованими, що стало запорукою успішного вирішення поставлених дисертантом завдань.

Високий ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлений також використанням численних наукових праць фахівців у галузі загальної теорії держави і права, адміністративного, кримінального, цивільного права, інших галузевих правових наук.

З позитивного боку слід відмітити проведене автором соціологічне дослідження. Так, з метою вироблення рекомендацій щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації гарантій нотаріальної діяльності дисертантом було проведено анкетування 300 представників нотаріального корпусу: завідувачів нотаріальних архівів, приватних та державних нотаріусів, а також їх помічників. При цьому в роботі подається не лише зразок анкети, але також наводяться узагальнені результати

проведеного опитування, що полегшує сприйняття та розуміння емпіричного матеріалу.

Викладені в дисертації погляди автора на адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності є достатньо обґрунтовані, зроблені висновки та визначені поняття мають відповідний ступінь наукової новизни. Всебічність зробленого аналізу підтверджується значною кількістю використаних автором наукових, інформаційних та правових джерел.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. За допомогою чітких визначень понять, класифікацій, узагальнень тощо автору вдалося досить аргументовано висловити свою думку щодо наявних на сьогодні дискусійних питань у сфері адміністративно-правового регулювання гарантійного механізму у сфері надання нотаріальних послуг.

Теоретичні результати й наукові положення, які містяться в даній дисертації, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий вклад дисертанта в науку адміністративного права. Дисертація Когутич Ірини Іванівни на тему: «Адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності в Україні» містить результати проведених особисто здобувачем досліджень. Отримані автором дисертації нові науково обґрунтовані результати в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання – розробка проблеми адміністративно-правового регулювання гарантій нотаріальної діяльності, обґрунтування теоретичних узагальнень, а також пропозицій з удосконалення чинного законодавства.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути у подальшому використані у правотворчій сфері – під час розробки та ухвалення законодавчих та інших нормативних актів, які регулюють порядок реалізації адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності, а також при підготовці змін і доповнень до Закону України «Про нотаріат», постанов Кабінету Міністрів України та наказів Міністерства юстиції України; у правозастосовчій сфері – для забезпечення єдності та одноманітності застосування положень чинного законодавства під

проведеного опитування, що полегшує сприйняття та розуміння емпіричного матеріалу.

Викладені в дисертації погляди автора на адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності є достатньо обґрунтовані, зроблені висновки та визначені поняття мають відповідний ступінь наукової новизни. Всебічність зробленого аналізу підтверджується значною кількістю використаних автором наукових, інформаційних та правових джерел.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. За допомогою чітких визначень понять, класифікацій, узагальнень тощо автору вдалося досить аргументовано висловити свою думку щодо наявних на сьогодні дискусійних питань у сфері адміністративно-правового регулювання гарантійного механізму у сфері надання нотаріальних послуг.

Теоретичні результати й наукові положення, які містяться в даній дисертації, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий вклад дисертанта в науку адміністративного права. Дисертація Когутич Ірини Іванівни на тему: «Адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності в Україні» містить результати проведених особисто здобувачем досліджень. Отримані автором дисертації нові науково обґрунтовані результати в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання – розробка проблеми адміністративно-правового регулювання гарантій нотаріальної діяльності, обґрунтування теоретичних узагальнень, а також пропозицій з удосконалення чинного законодавства.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути у подальшому використані у правотворчій сфері – під час розробки та ухвалення законодавчих та інших нормативних актів, які регулюють порядок реалізації адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності, а також при підготовці змін і доповнень до Закону України «Про нотаріат», постанов Кабінету Міністрів України та наказів Міністерства юстиції України; у правозастосовчій сфері – для забезпечення єдності та одноманітності застосування положень чинного законодавства під

час професійного відбору кандидатів на посаду нотаріуса, а також забезпечення рівних умов допуску нотаріусів до зайняття нотаріальною діяльністю; у навчальному процесі – під час викладання таких навчальних дисциплін: «Судові та правоохоронні органи», «Нотаріат», «Адміністративне право», «Адміністративна реформа», «Публічне адміністрування» тощо; при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних і методичних посібників, лекцій і методичних рекомендацій; при удосконаленні вже існуючих та розробці нових навчальних планів і програм; у науково-дослідній сфері – для поглиблення теорії адміністративного права і процесу, зокрема при дослідженні проблем, що виникають у зв'язку із забезпеченням адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності, а також при проведенні комплексного аналізу адміністративно-правових засад функціонування інституту нотаріату.

Автореферат за змістом відповідає дисертаційній роботі, достатньою мірою відображає сутність і основні положення дисертації. Порушень щодо викладення матеріалу в дисертації та авторефераті не виявлено.

Переходячи до оцінки основних положень і висновків дисертації, варто зазначити, що в роботі порушені нерозроблені раніше наукові та практичні задачі, розв'язання яких дозволило одержати цікаві результати і виробити ряд пропозицій. На особливу увагу заслуговує ціла низка положень, висновків, рекомендацій та пропозицій, викладених в дисертації, які найбільш наочно демонструють її наукову новизну, теоретичну та практичну значущість.

Так, не можна не погодитися з висновком автора про те, що «Адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності найбільш доцільно визначати за допомогою таких категорій, як умови і засоби. Решта категорій (такі як заходи, принципи, механізм, фактори, діяльність тощо) не відображають справжню сутність адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності, а лише дозволяють пояснити деякі особливості їх становлення і формування, забезпечують їх реалізацію, є зовнішньою формою їх закріплення тощо».

Автор слушно прийшов до висновку, що адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності характеризуються такими ознаками, як урегульованість нормами права; забезпеченість силою державного примусу; динамічний характер; стабільність; універсальність.

Заслуговує на увагу точка зору здобувача стосовно того, що «на забезпечення реалізації нотаріусом покладених на нього повноважень спрямовано значно більше адміністративно-правових гарантій, ніж закріплено в ст. 8-1 Закону, що обумовлює необхідність у розширенні їх системи за рахунок включення до неї ще цілої низки важливих умов і засобів». При цьому зроблені автором висновки щодо конкретних напрямів такого розширення є цілком слушними та в достатній мірі обґрунтованими.

Дисертант справедливо відстоює позицію, що «одним із найбільш перспективних напрямів підвищення ефективності реалізації такої гарантії, як забезпечення рівних умов доступу громадян до зайняття нотаріальною діяльністю, є запровадження конкурсного порядку зайняття вакантних посад в органах нотаріату». При цьому, дисертант не просто акцентує увагу на доцільності такої пропозиції, а обґрунтовує конкретні шляхи її впровадження. Зокрема, пропонує внести цілий ряд змін і доповнень до Закону України «Про нотаріат».

Слід підтримати пропозицію автора законодавчо закріпити вимогу про обов'язкове офіційне підтвердження рівня володіння державною мовою кандидатами на посаду нотаріуса. Дійсно, на сьогодні ані Закон, ані Наказ Міністерства 1905/5 не передбачають подання кандидатом на посаду нотаріуса жодних документів, які б підтверджували його рівень володіння українською мовою. Водночас, очевидно, що володіння державною мовою – це не просто одна з вимог, які висуваються до нотаріуса, це також і гарантія забезпечення законності, достовірності та обґрунтованості вчинених нотаріальних дій. Саме тому, така пропозиція автора є цілком обґрунтованою і слушною. При цьому з позитивного боку слід відмітити той факт, що сформульовані автором конкретні зміни та доповнення до чинного законодавства методологічно побудовані вірно, є досить виваженими та уніфікованими.

У дисертації міститься низка інших цікавих наукових положень, висновків і рекомендацій. Однак, як і при дослідженні будь-якої складної і нової теоретичної проблеми, в зазначеному дисертаційному дослідженні містяться й деякі спірні, неузгоджені і не зовсім обґрунтовані положення, які можуть стати підґрунтям наукової дискусії і напрямками подальшої розробки даної проблеми. Зокрема:

1. У дисертації автор обґрунтовує поділ усіх гарантій нотаріальної діяльності за їх призначенням на інституційні, організаційні та функціональні. Водночас, така диференціація не відповідає традиційному поділу гарантій за цим критерієм на нормативно-правові та організаційно-правові. Відтак, виділення в окрему групу інституціональних гарантій недоцільно, оскільки за своєю суттю їх слід відносити до організаційно-правових.

2. Досліджуючи систему вимог, які висуваються до кандидата на посаду нотаріуса, автор зазначає, що «не всі з наведених в законі вимог доцільно відносити до кандидатського цензу», «складання кваліфікаційного іспиту та отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю слід розглядати не як кваліфікаційні вимоги, а як етапи процедури відбору кандидатів на посаду нотаріуса». Водночас, такий висновок варто було б доопрацювати і оформити у вигляді конкретних змін до чинного законодавства.

3. У дисертації автор наполягає на доцільності спрощення процедури подання документів для участі в доборі кандидатів на посаду нотаріуса. Водночас, автору необхідно було більш детально обґрунтувати таку пропозицію із посиланням на конкретні недоліки в практичній діяльності нотаріусів.

У той же час висловлені критичні зауваження та рекомендації стосуються дискусійних проблем, певної неповноти та непослідовності розгляду окремих питань теми дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові положення, які являють нові підходи до

вирішення конкретного наукового завдання і сприяють удосконаленню адміністративно-правового регулювання гарантій нотаріальної діяльності в Україні.

Викладене дозволяє зробити загальний висновок, що дисертація на тему «Адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності в Україні» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують наукову проблему, яка має важливе значення для науки адміністративного права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам п.п. 9-10 Порядку присудження наукових ступенів, а її автор – Когутич Ірина Іванівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

старший науковий співробітник

науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ

Державної кримінально-виконавчої служби України

Інституту кримінально-виконавчої служби,

кандидат юридичних наук

К.В. Шкарупа

